

۱۴۷ ۱۵۴۴

۱۴۰۳ / ۱۲ / ۲۲

مبانی نظری و اصول مدیریت آموزشی

(ویراست ششم)

www.ketab.ir

تألیف:

دکتر علی علاقه‌بند

علاقه‌بند، علی، ۱۳۲۱-

مبانی نظری و اصول مدیریت آموزشی (ویراست ششم) / تألیف: دکتر علی علاقه‌بند، - تهران: نشر روان، ۱۴۰۴.

دوازده، ۲۲۰ ص.: جدول، نمودار.

ISBN : 978 - 964 - 8345 - 64 - 3

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیفا (فهرست‌نویسی پیش از انتشار).

کتابنامه ص. [۲۱۷] - ۲۲۰

موضوع: مدرسه‌ها - مدیریت و سازماندهی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ م ۲ ۸ / ۳۰۱۱ LB

رده‌بندی دیویی: ۳۷۱/۲

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۲۴۴۲۰۴۷

بیاید به حقوق دیگران احترام بگذاریم

مخاطب عزیز، خواننده گرامی، این کتاب حاصل دسترنج چندین ساله مترجم و ناشر است. تکثیر آن به هر شکل و میزانی، بدون اجازه از ناشر و مؤلف، و خرید و فروش آن کاری نادرست، غیرقانونی، و غیرشرعی است. بیایید این عمل ناصواب موجب بی‌اعتمادی در فضای نشر و فروش کتاب می‌شود و می‌تواند زمینه‌ساز محاسبات جهت بی‌ارزش کردن زحمات دست‌اندرکاران فعالیت‌های فرهنگی و اقتصادی در جامعه شود. در نهایت، به زیان خود شما و فرزندان‌تان خواهد شد.

سایت

www.Ravabook.ir

پست الکترونیکی

ravan_shams@yahoo.com

□ مبانی نظری و اصول مدیریت آموزشی (ویراست ششم)

□ تألیف: دکتر علی علاقه‌بند

□ ناشر: روان

□ نوبت چاپ: ۳۳، بهار ۱۴۰۴

□ تعداد صفحات: ۲۳۲ صفحه

□ شمارگان: ۲۰۰ جلد

□ لیتوگرافی: اکبرزاده چاپ: شاهین؛ صحافی: چاوش

□ تاریخ نشر: بهار ۱۴۰۰

□ شابک: ۳-۶۴-۸۳۴۵-۹۶۴-۹۷۸ ISBN : 978 - 964 - 8345 - 64 - 3

مرکز پخش: تهران - خیابان زرتشت غربی، بین خیابان پنجم و ششم، پلاک ۶۳

تلفن: ۸۸۹۷۳۳۵۸-۹ ۸۸۹۶۷۷۰۴ ۸۸۹۶۵۲۲۸ تلفکس: ۸۸۹۶۲۷۰۷

فهرست

پیشگفتار	ته
طرح و هدفهای کتاب	۵۵

فصل یکم: زمینه مدیریت آموزشی

۱	نظام آموزش و پرورش
۴	نظام آموزشی به عنوان سازمان رسمی
۷	کارکردهای آموزش و پرورش
۸	نظام آموزشی و فرهنگ
۱۱	کنترل آموزش و پرورش
۱۳	۱. کنترل دینی
۱۴	۲. کنترل دولتی
۱۵	۳. کنترل به وسیله سایر گروهها
۱۶	فرایندهای کنترل
۱۹	مدیریت آموزشی
۲۰	ضرورت و اهمیت مدیریت آموزشی
۲۱	پرورش مدیران آموزشی

فصل دوم: جایگاه نظریه در مدیریت آموزشی

۲۳	رابطه نظریه و عمل
۲۷	طبقه‌بندی، مدل‌سازی و نظریه‌پردازی
۲۷	۱. طبقه‌بندی
۲۷	۲. مدل‌سازی
۲۸	۳. نظریه‌پردازی
۲۹	نظریه‌های X و Y
۳۳	نظریه علمی و اجزای آن
۳۵	تعریف نظریه
۳۶	نظریه مزلو
۳۹	انواع نظریه‌پردازی
۴۰	رابطه نظریه و پژوهش علمی
۴۰	نظریه در عمل
۴۲	نظریه‌پردازی در مدیریت آموزشی
۴۳	کوششهای اولیه
۴۳	برنامه همیاری در مدیریت آموزشی
۴۵	نهیض نظریه

ارزشها و کارکردهای نظریه ۴۹

فصل سوم: نظریه‌های سازمان و مدیریت ۵۳

مدیریت علمی ۵۳
تأثیر بر مدیریت آموزشی ۵۶
مدیریت اداری (نظریه کلاسیک سازمان) ۵۷
تأثیر بر مدیریت آموزشی ۵۹
نقد نظریه‌های کلاسیک ۵۹
نظریه روابط انسانی ۶۳
تأثیر بر مدیریت آموزشی ۶۹
نقد نظریه روابط انسانی ۷۱

فصل چهارم: نظریه بوروکراسی ۷۳

اختیار ۷۵
انواع اختیار ۷۸
بوروکراسی نوع ایده‌آل ۸۱
ویژگیهای اصلی بوروکراسی ۸۱
بحث و انتقاد ۸۴
پیامدهای مثبت و منفی مدل بوروکراسی ۸۴
غفلت از سازمان غیررسمی ۸۶
طبیعت دوگانه مدل بوروکراسی ۸۷
بوروکراسی در آموزش و پرورش ۸۸

فصل پنجم: نظریه‌های رفتاری ۹۱

فرد و سازمان ۹۲
ساختار و مدیریت ۹۶
تصمیم‌گیری در سازمان ۱۰۰
گروهها و سازمان ۱۰۲
رهبری در سازمان ۱۰۴
جو و فرهنگ سازمانی ۱۰۵

فصل ششم: نظریه سیستمها ۱۰۹

تعریف سیستم (نظام) ۱۱۰
انواع سیستمها ۱۱۰
خواص عمومی سیستمها ۱۱۱
نظریه عمومی سیستمها ۱۱۳
طبقه‌بندی سیستمها ۱۱۴

۱۱۸	خواص ویژه سیستمهای باز
۱۱۹	هدف
۱۱۹	دروندها
۱۱۹	فرایند تبدیل یا دگرگون سازی (عملیات)
۱۱۹	بروندها
۱۲۰	چرخه فعالیتها
۱۲۱	آنتروپی منفی
۱۲۲	بازخورد
۱۲۳	حالت پابرجا و تعادل پویا
۱۲۴	تفکیک و تخصص
۱۲۴	یکپارچگی و هماهنگی
۱۲۵	همپایانی و چند پایانی
۱۲۵	روابط میان مفاهیم و سازه های سیستمی
۱۲۶	رویکرد سیستمی
۱۲۷	نظریه سیستمی
۱۲۸	فلسفه سیستمی
۱۲۸	مدیریت سیستمی
۱۳۰	تحلیل سیستمی
۱۳۱	رویکرد سیستمی و نظریه سازمان

فصل هفتم: نظریه سیستم اجتماعی ۱۳۳

۱۳۴	سازمان به عنوان سیستم اجتماعی
۱۳۵	مفروضات سیستمهای اجتماعی
۱۳۸	سیستم اجتماعی: واحد اساسی تحلیل مدیریت
۱۳۸	مدیریت به عنوان فرایند اجتماعی
۱۳۹	وجه تحلیلی سیستم اجتماعی
۱۴۰	بعد هنجاری (سازمانی)
۱۴۲	بعد شخصی
۱۴۶	یگانگی فرد و سازمان
۱۴۷	تعارضهای فردی و سازمانی
۱۴۹	ملاکهای رفتار سازمانی
۱۴۹	انریختی
۱۵۰	کارآیی
۱۵۰	رضایت
۱۵۱	روحیه
۱۵۳	رهبری و مدیریت
۱۵۶	رفتار سازمانی
۱۵۸	رفتار فردی
۱۵۹	انگیزش
۱۶۱	رفتار در زمینه سازمانی

۱۶۲	رفتار گروهی.....
۱۶۳	تأثیر بُعد فرهنگی بر رفتار سازمانی.....

فصل هشتم: مفهوما و نظریه‌های جدید..... ۱۶۷

۱۶۷	مقدمه.....
۱۶۹	مفهوم «هرم وارونه».....
۱۷۰	تأثیر فناوری اطلاعات (فا) بر سازمانها.....
۱۷۲	مدیریت دانش.....
۱۷۳	سازمان یادگیرنده.....
۱۷۵	مدیریت کیفیت فراگیر (تکف).....
۱۷۹	مدیریت مدرسه‌محور.....
۱۸۱	ویژگیهای سازمانهای جدید.....

فصل نهم: مدیریت و رهبری آموزش..... ۱۸۳

۱۸۴	برنامه درسی.....
۱۸۵	تدریس و یادگیری.....
۱۹۲	راهنمایی آموزشی.....
۱۹۴	ارزشیابی آموزشی.....

فصل دهم: بازنگری و ترکیب مفاهیم و مدلها..... ۱۹۹

۲۰۰	مدرسه به عنوان یک سیستم اجتماعی.....
۲۰۰	ساختار مدرسه.....
۲۰۳	سیستم فردی (انسانی) مدرسه.....
۲۰۳	فرهنگ و جوّ سازمانی مدرسه.....
۲۰۴	سیستم سیاسی مدرسه.....
۲۰۵	تدریس و یادگیری (سطح فنی مدرسه).....
۲۰۵	محیط مدرسه.....
۲۰۶	بروندادها یا بازده مدرسه.....
۲۰۷	بازخوردهای سیستم مدرسه.....
۲۰۹	سخن آخر.....

۲۱۱	کتابنامه.....
۲۱۱	الف - فارسی.....
۲۱۲	ب - انگلیسی.....

۲۱۷	واژه‌نامه فارسی - انگلیسی.....
-----	--------------------------------

پیشگفتار

در نیم قرن اخیر، شیوه‌های مدیریت و رهبری در نظامهای آموزشی، دستخوش تغییرات قابل ملاحظه‌ای شده است. طرح نظرها و اندیشه‌های جدید و متفاوت از سوی صاحب‌نظران رشته‌های مدیریت و آموزش و پرورش از یکسو، و نیاز به بهبود کیفی عملکردها و نتایج آموزش و پرورش از سوی دیگر، ضرورت و اهمیت تحول و دگرگونی تکنولوژی و مدیریت آموزشی را برگرداندگان نظامهای آموزشی آشکار کرده است. امروزه، تقریباً در همه نظامهای آموزش و پرورش، نگرش مثبتی نسبت به امر آموزش و بازآموزی معلمان و مدیران آموزشی و ترویج و به‌کارگیری روشهای مؤثر آموزش آنان ملاحظه می‌شود.

مطالعه تطبیقی تاریخ مدیریت آموزشی در نظامهای آموزش و پرورش کشورها، به وضوح نشان می‌دهد که تحول اندیشه‌های مدیریت در آموزش و پرورش نیز مثل سایر زمینه‌های فعالیت اجتماعی، در سه مرحله اتفاق افتاده که با استفاده از طبقه‌بندی مهارت‌های سه‌گانه مدیریت، می‌توان آنها را مراحل فنی، انسانی و ادراکی (مفهومی) نامید. به بیان دیگر، مدیریت آموزشی، در فرایند شکل‌گیری و تحول خود، در مرحله اول به جزئیات امور، مسائل و مشکلات روزمره، روشهای انجام کار، تهیه و اجرای ضوابط و استانداردهای فنی و اداری (یعنی "بایدها") پرداخته مهارت‌های فنی را مشکل‌گشای مدیریت می‌داند. کافی نبودن این شیوه مدیریت، در مرحله دوم موجب عطف توجه به مسایل انسانی کار، تأکید بر انگیزه‌های فردی و روابط انسانی و ترویج مهارت‌های انسانی برای حل مشکلات مدیریت می‌شود. بالاخره، در مرحله سوم، مدیریت آموزشی به کل نظام و اجزا و روابط پیچیده درونی و برونی آن توجه کرده به مطالعه و تفکر درباره پیچیدگیهای سازمانهای آموزشی می‌پردازد و با توضیح و تبیین واقعیات سازمانهای آموزشی، امر مدیریت و رهبری در سطوح مختلف نظام آموزشی را بر مدلها و نظریه‌های علمی استوار می‌سازد.

در نظام آموزشی کشور ما مرسوم است که مدیریت و رهبری از طریق اعمال ضوابط و مقررات صورت گیرد. از این رو، غالباً به تدارک و تدوین روشها و رویه‌های استاندارد برای اداره فعالیت‌های آموزشی و پرورشی تأکید می‌شود. این‌گونه ضوابط، مدیران را در مقام انجام دادن اموری قرار می‌دهد که باید انجام دهند. ولی اگر مدیران آموزشی برای ایفای وظایف مدیریت و رهبری تربیت شوند و از مبانی فکری یا چارچوبهای نظری معتبر برخوردار باشند، بر پایه شناخت خود، تشخیص خواهند داد که در موقعیتهای عملی چه می‌توانند انجام دهند و چگونه می‌توانند آن را بهتر و مؤثرتر انجام دهند ... امروزه، به ویژه در آموزش و پرورش، نیاز به مدیران و رهبرانی است که نه فقط در امر تعلیم و تربیت مجرب و صاحب‌نظر باشند، بلکه در تشخیص مسائل و مشکلات اداری و سازمانی نیز دقت و مهارت داشته باشند.

با این ملاحظات، مؤلف معتقد است که مدیر و رهبر آموزشی، علاوه بر دانایی و توانایی در زمینه‌های فنی و انسانی کار، باید بتواند وظایف آموزش و پرورش، و رهبری و مدیریت آن را در یک زمینه کلی اجتماعی - فرهنگی - سیاسی - اقتصادی ملاحظه کند. به عبارت دیگر، علاوه بر مهارت‌های فنی و انسانی دارای مهارت ادراکی باشد. مهارت ادراکی به توانایی درک و تشخیص پیچیدگیهای کار سازمان آموزشی، اشاره می‌کند. دستیابی به چنین مهارتی مستلزم آموزش، تجربه کار و تفکر است. به این منظور، ما هم و نظریه‌های قابل استفاده در مدیریت آموزشی، در این کتاب معرفی شده‌اند. انتظار می‌رود که از آنها به عنوان فرمولهای اجرایی بلکه به عنوان چارچوب فکری استفاده شود.

منظور از مبانی نظری در عنوان کتاب، عمدتاً، دانش و معرفت ناشی از تحقیقات و نظریه‌های علوم رفتاری است که اصول و قواعدی برای پژوهش و کارورزی در مدیریت آموزشی فراهم می‌سازند و منظور از اصول، تعمیمهایی است که از مدلها و نظریه‌ها نتیجه‌گیری می‌شوند. توصیه ما این است که این اصول، هماهنگ با اصول ارزشی و اخلاقی جامعه‌مان، در محیط کار مورد استفاده قرار گیرند. باید توجه داشت که نظریه‌های علوم رفتاری، به هر حال، وابسته به فرهنگ شکل می‌گیرند. در نتیجه، اصول مأخوذ از آنها، لزوماً، جهان شمول نیستند. از این رو، تحقیق و مطالعه در زمینه مدیریت آموزشی، برای دستیابی به چارچوبهای نظری متناسب با فرهنگ بومی، ضروری به نظر می‌رسد.

طرح و هدفهای کتاب

کتاب حاضر برای استفاده در درس "اصول مدیریت آموزشی" (دوره کارشناسی و دوره کارشناسی ارشد) رشته مدیریت آموزشی، در ده فصل، تألیف شده است. براساس طبقه‌بندی

سطوح سه گانه وظایف و مسئولیتهای سازمان (پارسونز)، مطالب فصل یکم به سطح نهادی، فصول دوم تا هشتم به سطح مدیریتی، فصل نهم به سطح فنی، و فصل دهم به بازننگری و ترکیب مفاهیم اختصاص یافته است. هدف کلی از تألیف کتاب، زمینه سازی برای شناخت علمی مدیریت و رهبری در آموزش و پرورش، تفکر درباره مسائل آن و پی بردن به اهمیت کاربرد مفاهیم، اصول، نظریه ها و یافته های علمی در مدیریت آموزشی است.

استفاده از مطالب این کتاب مستلزم یادگیری مطالب کتابهای مدیریت عمومی (علاقه بند، ویراست دوم، ۱۳۸۳) و مقدمات مدیریت آموزشی (علاقه بند، ویراست ششم، ۱۳۸۹) است. گفتنی است که در ویراست جدید، فصل بندی کتاب مورد تجدید نظر قرار گرفته و مطالب آن با افزودن نکات جدید، بازنویسی شده است.

رشته مدیریت آموزشی در حال شکل گیری است و به تدریج، مفاهیم و اصطلاحات خاص خود را، هر چند با وام گیری از رشته های دیگر، پدید آورده است. بسیاری از این مفاهیم، در کتاب حاضر معرفی شده اند. یادگیری آنها، به ترتیبی که در متن کتاب تعریف می شوند، به فهم مطالب بعدی کمک خواهد کرد. مأخذ منابع فارسی و انگلیسی کتاب، در متن بین هلالین مشخص و در کتابنامه معرفی شده اند. معادلهای انگلیسی واژگان و مفاهیم مهم، در ذیل صفحات، و به ترتیب الفبایی در واژه نامه پایان کتاب، درج شده اند.

علی علاقه بند

تابستان ۱۳۹۰